

Crna Gora

Zavod za socijalnu i dječju zaštitu

IZVJEŠTAJ

O RADU DNEVNIH CENTARA (BORAVAKA) ZA DJECU I MLADE SA SMETNJAMA I TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U CRNOJ GORI

Podgorica, mart 2019. godine

Sadržaj

Uvod	3
Normativni okvir	4
Metodološki okvir	5
Ljudski resursi u dnevnim centrima	5
Smještajni kapacitet ustanove	10
Licencirane ustanove i stručni radnici	11
Korisnici prava i usluga u dnevnim centrima	13
Potrebe zaposlenih za edukacijama	20
Uslovi rada u dnevnim centrima	21
Zaključak	22

UVOD

Predmet ovog izvještaja je rad 13 dnevnih centara u Crnoj Gori za 2018. godinu. U okviru izvještaja prikazano je nekoliko aspekata funkcionisanja dnevnih centara: broj, status i profil zaposlenih (stručnih radnika, stručnih saradnika i saradnika), broj korisnika kojima zaposleni pružaju usluge, kapacitet dnevnih centara, kao i aktivnosti koje su u nadležnosti dnevnih centara.

Izvještaj o radu dnevnih centara odnosi se na period od 1. januara do 31. decembra 2018. godine.

Dnevni boravak je jedna od usluga podrške za život u zajednici. U okviru ove usluge sprovode se aktivnosti koje podržavaju boravak korisnika u porodici ili neposrednom okruženju jer predstavljaju pozitivno i konstruktivno iskustvo boravka izvan porodice, a u isto vrijeme porodici obezbjeđuju slobodno vrijeme za obavljanje drugih aktivnosti.

Osim materijalnih i tehničkih uslova (smještaja, ishrane, prevoza, održavanja higijene, sigurno okruženje itd.), pružalac usluge dnevnog boravka korisnicima obezbjeđuje i osmočasovnu njegu, psihosocijalnu i medicinsku rehabilitaciju, vaspitno - obrazovni rad sa ciljem sticanja vještina neophodnih za svakodnevni život, radno okupacioni tretman, socijalizaciju, individualni i grupni rad, edukaciju roditelja za samopomoć i pomoć svojoj djeci, slobodne aktivnosti i druge usluge u skladu sa Statutom i zakonom. Pružanjem ovih usluga doprinosi se unaprjeđenju kvaliteta života korisnika, korisnici su osposobljeni za samostalan život, zadovoljene su njihove razvojne potrebe, razvijena lična i društvena odgovornost itd.

Pored prezentovanja rada 13 dnevnih centara, ovaj izvještaj pruža važne informacije koje mogu poslužiti sagledavanju ispunjenosti pojedinih standarda kao i definisanju prioriteta u pogledu unaprjeđenja rada u dnevnim centrima. Za potrebe ovog izvještaja su, pored podataka dobijenih od pružaoca usluga, razmatrani i relevantni propisi, analize i izvještaji.

U uvodnom dijelu izvještaja prikazane su osnovne informacije o normativnom okviru kojim se uređuje djelatnost dnevnih centara i metodološkom pristupu u procesu prikupljanja podataka. Nakon uvodnog dijela, izvještaj sadrži podatke o ljudskim resursima, smještajnom kapacitetu ustanove, licenciranim ustanovama i stručnim radnicima, korisnicima prava i usluga u dnevnim centrima, potrebama zaposlenih za edukacijama i uslovima rada u dnevnim centrima.

Normativni okvir

Djelatnost, odgovornost i principi rada dnevnih centara uređeni su normativnim aktima od kojih su najznačajniji Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti, Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici („Službeni list Crne Gore“, br. 030/15) i Pravilniku o bližim uslovima i standardima za obavljanje stručnih poslova u socijalnoj i dječjoj zaštiti („Službeni list CG“ broj 27/13).

Dnevni boravak, prema Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti, obezbjeđuje se djeci i mladima sa smetnjama i teškoćama u razvoju, djeci i mladima sa problemima u ponašanju i odraslim i starim licima sa invaliditetom. Pružalac usluge dnevnog boravka i stanovanja uz podršku, dužan je da korisniku obezbijedi: podršku u ostvarivanju kontakata sa licima važnim za korisnika, uslove za školovanje i podršku djeci u učenju, razvoj vještina samozaštite i pomoći, razvoj komunikacionih i drugih vještina potrebnih za svakodnevni život u zajednici, podršku u razvoju samostalnosti u donošenju odluka i preuzimanju odgovornosti, relaksaciju i rekreaciju.

Rješenje o korišćenju usluge podrške za život u zajednici, pružaocu usluge dostavlja Centar za socijalni rad. Ukoliko je ova usluga pružena bez rješenja, pružalac usluge dužan je da odmah obavijesti centar. Pružalac usluge, prema pomenutom pravilniku, izrađuje individualni plan rada sa korisnikom na osnovu individualnog plana usluga centra, u roku od sedam dana od prijema korisnika. U izradi individualnog plana učestvuje centar, pružalac usluge, korisnik odnosno njegov zakonski zastupnik, članovi njegove porodice i druga lica važna za korisnika.

Prema Pravilniku o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici, pružalac usluge dužan je da jednom godišnje sprovodi evaluaciju kvaliteta pruženih usluga koja uključuje ispitivanje korisnika, članova njegove porodice i drugih lica važnih za korisnika.

Shodno Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti i Pravilniku o bližim uslovima i standardima za obavljanje stručnih poslova u socijalnoj i dječjoj zaštiti, osnovne stručne poslove kod pružaoca usluge podrške za život u zajednici obavljaju socijalni radnik, psiholog, pedagog, specijalni pedagog, andragog i defektolog.

Metodološki okvir

Izveštaj o radu dnevnih centara jedan je od izvještaja koji, u skladu sa zakonskim odredbama, sačinjava i publikuje Zavod za socijalnu i dječju zaštitu. Cilj izvještavanja je informisanje nadležnih institucija, kao i stručne i šire javnosti o stanju kod pružaoca usluga dnevnih boravaka u Crnoj Gori.

Za potrebe ovog izvještaja razmatrani su relevantni propisi, analize, izvještaji i podaci raspoloživi u Zavodu za socijalnu i dječju zaštitu. Kreirani su odgovarajući instrumenti pomoću kojih su prikupljeni podaci iz 13 dnevnih centara za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju. Podaci se odnose na djecu i mlade sa teškoćama u razvoju, oba pola, do 27 godina starosti, na zaposlene u ovim ustanovama, na uslove rada, licence, sprovedene radionice, potrebne obuke.

Ljudski resursi u dnevnim centrima

U dnevnim centrima za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Crnoj Gori obavljaju se vaspitno - obrazovni, medicinski i drugi stručni, tehnički i pomoćni poslovi. Stručni radnici (socijalni radnik, psiholog, pedagog, specijalni pedagog, andragog i defektolog) obavljaju osnovne stručne poslove kod pružaoca usluga za podršku za život u zajednici, definisane Pravilnikom o bližim uslovima i standardima za obavljanje stručnih poslova u socijalnoj i dječjoj zaštiti. („Službeni list CG“ broj 27/13).

U tabeli broj 1 u nastavku prikazani su podaci o broju zaposlenih iz 13 dnevnih centara za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Crnoj Gori, prema kojima je tokom 2018. godine angažovano 211 izvršilaca.

Tabela br. 1: Status zaposlenih i ostalih angažovanih izvršilaca i izvori finansiranja

Status zaposlenih i ostalih angažovanih izvršilaca	Budžet	Projektna sredstva	Ukupno
Radni odnos zasnovan na neodređeno vrijeme	152	0	152
Radni odnos zasnovan na određeno vrijeme	11	8	19
Angažovanje na obavljanju privremenih i povremenih poslova	10	0	10
Angažovanje po osnovu ugovora o djelu	12	0	12
Pripravnici	9	7	16
Volonteri	2	0	2
Ukupno	196	15	211

Od 211 izvršilaca, njih 152 je zasnovalo radni odnos na neodređeno vrijeme, 19 na određeno, 10 je angažovano na obavljanju privremenih i povremenih poslova, 12 po

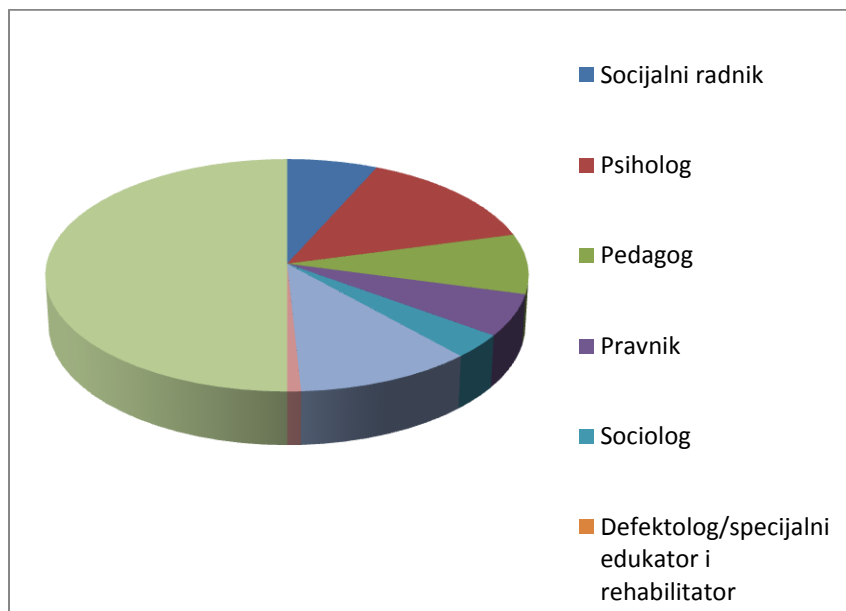
osnovu ugovora o djelu, kao i 16 pripravnika i dva volontera. Iz bužeta je finansirano 196 radnika, dok je njih 15 angažovano na osnovu projektnih sredstava.

Shodno Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti i Pravilniku o bližim uslovima i standardima za obavljanje stručnih poslova u socijalnoj i dječjoj zaštiti, osnovne stručne poslove kod pružaoca usluge podrške za život u zajednici obavljaju socijalni radnik, psiholog, pedagog, specijalni pedagog, andragog i defektolog. U tabeli broj 2 u nastavku prikazan je broj i obrazovni profil stručnih radnika.

Tabela br. 2: Obrazovni profil stručnih radnika

Obrazovni profil stručnih radnika	Broj
Socijalni radnik	8
Psiholog	17
Pedagog	10
Andragog	0
Specijalni pedagog	0
Pravnik	7
Sociolog	4
Defektolog/specijalni edukator i rehabilitator	13
Doktor medicine	1
Ukupno	60

Slika br. 1: Struktura stručnih radnika prema obrazovnom profilu

U dnevnim centrima za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Crnoj Gori zaposleno je 60 stručnih radnika (tabela broj 2), od čega najviše psihologa - 17, defektologa - 13, dok je samo u jednom dnevnom centru angažovan doktor medicine, dva puta godišnje.

Kada govorimo o profesijama u kojima zaposleni ne rade neposredno sa korisnicima usluga socijalne i dječje zaštite (pravnicima), iz tabele br. 2 vidimo da su pravnici angažovani u sedam dnevnih centara. Ovi podaci ukazuju na potencijalnu potrebu da se u narednom periodu angažuju pravnici i u ostalih šest centara.

Prema podacima iz tabele br. 2, stručni radnici čine 28,43 % od ukupnog broja angažovanih izvršilaca u dnevni centrima - 211, dok preostalih 71,57 % čine stručni saradnici i saradnici. Stručni radnici, izuzev pravnika, edukovani su i osposobljeni za neposredan rad sa korisnicima usluga socijalne i dječje zaštite i čine 25,11 % ukupnog broja zaposlenih u dnevni centrima.

Shodno Pravilniku o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici („Službeni list Crne Gore“, br. 030/15), propisano je da pružalac usluge dnevnog boravka, za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju treba, na svakih 10 korisnika da ima dva stručna radnika i jednog saradnika.

Prema podacima dostavljenim iz dnevnog centra Nikšić - koji ima najveći broj korisnika - 41, može se zaključiti da je ovaj centar u deficitu kada su u pitanju stručni radnici, te da bi u narednom periodu trebalo povećati broj zaposlenih - angažovati još tri stručna radnika, shodno gore pomenutom pravilniku. Slična situacija, vezana za nedostatak stručnih radnika, evidentna je i u dnevnom centru u Ulcinju, tabela br. 3.

Tabela br. 3: Stručni radnici i korisnici u dnevnim centrima

Naziv ustanove	Broj stručnih radnika	Broj korisnika
JU Dnevni centar Podgorica	4	19
JU Dnevni centar Nikšić	7	41
JU Dnevni centar Bijelo Polje	5	20
JU Dnevni centar za Pljevlja	4	21
JU Dnevni centar Berane	7	30
JU Dnevni centar Cetinje	8	19
JU Dnevni centar Mojkovac	2	6
JU Dnevni centar Herceg Novi	5	11
JU Dnevni centar Rožaje	5	13
JU Dnevni centar Ulcinj	3	33
JU Dnevni centar Plav	5	10
JU Dnevni centar Danilovgrad	2	11
Dnevni centar Bijela	3	14
Ukupno	60	248

Stručni saradnici su, prema čl. 123 Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, „lica druge struke sa visokim obrazovanjem koji obavljaju poslove kod pružaoca usluga“. U dnevnim centrima u Crnoj Gori angažovano je 20 stručnih saradnika/ca (tabela br. 4). Najviše je fizioterapeuta - 11 i oni čine 52,38 % ukupnog broja stručnih saradnika/ca. Podatak koji pokazuje da više od polovine angažovanih stručnih saradnika u dnevnim centrima čine fizioterapeuti ukazuje na značaj ovih usluga kao potrebe za očuvanjem i poboljšanjem zdravlja i kvaliteta života korisnika.

Tabela br. 4: Obrazovni profil stručnih saradnika

Obrazovni profil stručnih saradnika	Broj
Fizioterapeut	11
Radni terapeut	1
Ekonomista	2
Profesor razredne nastave	1

Profesor sporta	2
Diplomirani učitelj	1
Medicinska sestra bcc	2
Ukupno	20

Pored fizioterapeuta, kao što je i prikazano u tabeli br. 4, u dva dnevna centra je angažovan po jedan ekonomista i profesor sporta, dok su u jednom centru angažovane dvije medicinske sestre (stepen bachelor). Radni terapeut i učitelj angažovani su u jednom centru.

Podaci o broju, strukturi saradnika i drugih angažovanih u dnevnim centrima za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju prikazani su u tabeli br. 5 u nastavku. Prema čl. 123a Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti „saradnici su lica sa srednjim obrazovanjem koji obavljaju poslove kod pružaoca usluga“.

Tabela br. 5: Profil saradnika:

Profil saradnika	Broj
Njegovateljica	16
Vozač	6
Medicinski tehničar	18
Higijeničar	3
Animator za djecu	1
Nastavnik predškolskog vaspitanja	2
Ukupno	46

Iz podataka u tabeli br. 5 vidi se da je u dnevnim centrima u Crnoj Gori angažovano 46 saradnika. Najviše je medicinskih tehničara - 18, njegovateljica - 16, dok je samo u jednom centru angažovan animator za djecu. U tri centra je zaposlen po jedan higijeničar, dok ostalih 10 centara nijesu angažovali higijeničare ili ovaj posao obavljaju drugi saradnici.

Prema Pravilniku o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici („Službeni list Crne Gore“, br. 030/15) propisano je da je pružalac usluge dnevnog boravka između ostalog dužan da korisniku obezbijedi i svakodnevno čišćenje prostorija.

Smještajni kapacitet ustanove

Kada govorimo o smještajnom kapacitetu dnevnih centara za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju, odnosno maksimalnom broju korisnika u ustanovama, iz tabele br. 6 evidentno je da najveći kapacitet za smještaj korisnika ima JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Sirena“ u Ulcinju - 33, koliki je trenutno i broj korisnika u ovom centru. Dnevni centar u Nikšiću je ustanova sa trenutno najvećim brojem korisnika u odnosu na ostale dnevne centre - 41. Ukupan smještajni kapacitet ove ustanove je za 60 korisnika, 30 za osobe do 27 godina i 30 za osobe starije od 27 godina.

Tabela br. 6: Kapaciteti dnevnih centara

Naziv ustanova	Kapacitet dnevnih centara	Broj korisnika usluga dnevnog boravka
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju- Podgorica	20	19
JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom Nikšić	60	41
JU Centar za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju „Tisa“ Bijelo Polje	30	20
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Pljevlja	37	21
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Berane	30	30
JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom u Prijestonici Cetinje	35	19
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Mojkovac	10	6
JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Herceg Novi	14	11
JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju- Rožaje	20	13
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Sirena“ Ulcinj	33	33
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju „Lipa“ Plav	11	10
JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom u Opštini Danilovgrad	11	11

Dnevni centar u okviru JU Dječjeg doma „Mladost“ Bijela	15	14

Iz tabele br. 6 se vidi da najmanji smještajni kapacitet imaju dnevni centri u Plavu i Danilovgradu po 11 korisnika, Herceg Novom - 14 i Bijeloj - 15 koji u poređenju sa brojem korisnika zadovoljava normative i minimalne standarde propisane navedenim pravilnikom.

Djelatnost dnevnog centra u Nikšiću je u skladu sa Memorandumom o saradnji koju su potpisali Ministarstvo rada i socijalnog staranja i Opština Nikšić, od 2018. godine, proširena na lica starija od 27 godina (četiri korisnika). Uslugu odraslim licima sa invaliditetom, osim pomenutog centra, pružaju i JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom „Pljevlja“ (šest korisnika) i JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom u Prijestonici Cetinje (pet korisnika).

U tabeli br. 7 koja slijedi, prikazani su podaci o smještajnim kapacitetima gore pomenutih dnevnih centara, za korisnike starije od 27 godina života.

Tabela br. 7: Kapaciteti dnevnih centara za korisnike od 27 godina

Nazivi dnevnih centara	Kapacitet dnevnih centara (korisnici od 27 godina)
JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom Nikšić	30
JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom u Prijestonici Cetinje	5
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Pljevlja	7

Licencirane ustanove i stručni radnici

Stručnim radnicima, licenca za rad se, prema Pravilniku o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje i oduzimanje licence za rad stručnim radnicima u oblasti socijalne i dječje zaštite („Službeni list Crne Gore“, br. 073/17) izdaje za obavljanje osnovnih i specijalizovanih stručnih poslova u socijalnoj i dječjoj zaštiti, pravnih poslova,

poslova planiranja i razvoja, poslova vaspitača i poslova radno-okupacionog terapeuta. U tabeli br. 8 u nastavku prikazani su podaci o broju licenciranih stručnih radnika i ustanova u dnevnim centrima u Crnoj Gori.

Tabela br. 8: Licencirani stručni radnici i ustanove

Naziv ustanova	Broj licenciranih stručnih radnika	Licenca za rad ustanove (upisivati da ili ne)
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju- Podgorica	3	da
JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom Nikšić	5	da
JU Centar za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju „Tisa“ Bijelo Polje	5	da
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Pljevlja	4	da
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Berane	5	ne
JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom u Prijestonici Cetinje	5	da
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Mojkovac	1	ne
JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju Herceg Novi	4	da
JU Dnevni centar za djecu sa smetnjama u razvoju- Rožaje	4	da
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju „Sirena“ Ulcinj	1	ne
JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju „Lipa“ Plav	2	ne
JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom u Opštini Danilovgrad	1	ne
Dnevni centar u okviru JU Dječjeg doma „Mladost“ Bijela	3	da
Ukupno	43	8 licenciranih

Od 60 stručnih radnika u svim dnevnim centrima u Crnoj Gori licencirano je njih 43 ili 71,6% ukupnog broja, dok je od 13 dnevnih centara, licencirano njih osam, odnosno 61,53%, tabela br. 8.

Prema Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti, licenca za stručne radnike izdaje se na period od šest godina. Obnavljanje licence, prema zakonu, na zahtjev stručnog radnika podnosi se najkasnije tri mjeseca prije isteka roka na koji je licenca za rad izdata. Licenca se obnavlja u Zavodu za socijalnu i dječju zaštitu, ukoliko stručni radnik ostvari 100 bodova iz bodovne liste. Uz zahtjev, stručni radnik prilaže dokaze o broju ostvarenih bodova. (Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje i oduzimanje licence za rad stručnim radnicima u oblasti socijalne i dječje zaštite („Službeni list Crne Gore“, br. 073/17).

Korisnici prava i usluga u dnevnim centrima

Prava iz socijalne i dječje zaštite shodno Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti su osnovna materijalna davanja i usluge socijalne i dječje zaštite. Jedno od osnovnih materijalnih davanja iz dječje zaštite je pomoć za vaspitanje i obrazovanje djece i mladih sa posebnim obrazovnim potrebama. Ovo pravo, prema pomenutom zakonu, imaju djeca i mladi koji su ostvarili pravo na vaspitanje i obrazovanje i ono podrazumijeva troškove smještaja i prevoza u ustanovu.

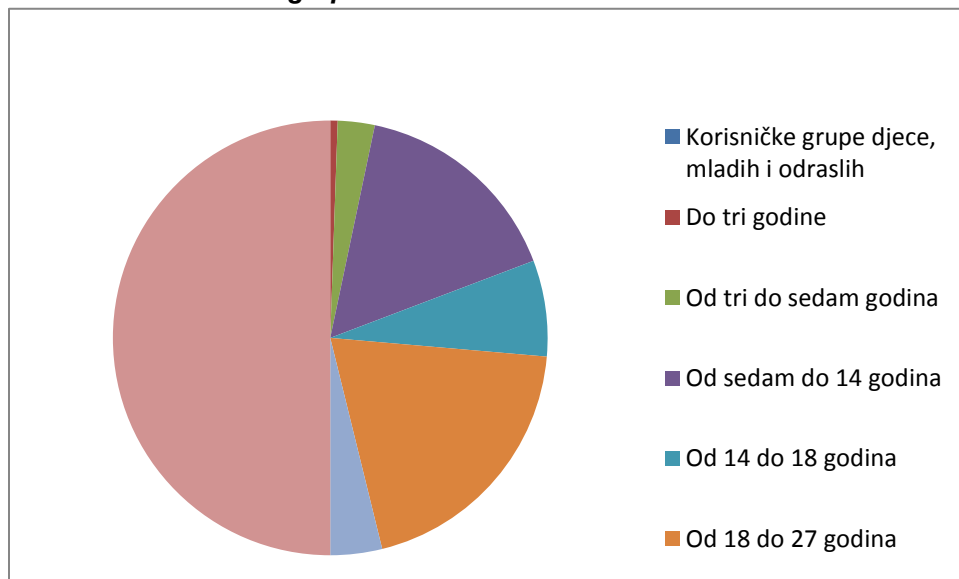
Dnevni boravak za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju jedna je od usluga iz grupe podrška za život u zajednici, shodno Pravilniku o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici („Službeni list Crne Gore“, br. 030/15) koja se obezbjeđuje djetetu i mladom sa smetnjama i teškoćama u razvoju, djetetu i mladima sa problemima u ponašanju i odraslom i starom licu sa invaliditetom.

Tokom 2018. godine, ukupan broj djece i mladih u dnevnim centrima je 248 (tabela br. 9), od čega najveći broj korisnika čine djeca od sedam do 14 godina (95-oro djece) ili 38,30 % ukupnog broja korisnika u dnevnim centrima. Uzrast do tri godine najmanje je zastupljen kao korisnička grupa u dnevnim centrima - ovu uslugu u jednom centru koristi dvoje djece.

Tabela br. 9: Korisnici usluga dnevnog centra

Korisničke grupe djece, mladih i odraslih	Ženski	Muški	Ukupno
Do tri godine	1	1	2
Od tri do sedam godina	5	17	22
Od sedam do 14 godina	29	66	95
Od 14 do 18 godina	13	24	37
Od 18 do 27 godina	36	41	77
Više od 27 godina	7	8	15
Ukupno	91	157	248

Slika br 2: Korisničke grupe

U kategoriji odraslih, prema tabeli br. 9, uključene su korisničke grupe starijih od 27 godina. Petnaest korisnika dnevnih centara stariji su od 27 godina i čine 6,04% ukupnog broja korisnika.

Dnevni centri, prema statutima, pružaju usluge redovnog punog boravka, redovnog poludnevnog boravka i povremenog punog boravka. U tabeli br. 10 u nastavku vidi se da se usluga redovnog punog boravka pruža za najveći broj korisnika - 176, što je 70,96% ukupnog broja korisnika svih usluga.

Tabela br. 10: Broj korisnika u dnevnim centrima prema vrsti usluga

Broj korisnika prema vrsti usluga	Ukupno
Broj korisnika redovnog punog boravka	176
Broj korisnika redovne dodatne stručne pomoći	55
Broj korisnika povremenog punog boravka	17
Ukupno	248

Povremeni puni boravak koristi najmanji broj korisnika, njih 17 ili 6,85% ukupnog broja korisnika.

Pregled navedenih kategorija i grupa korisnika omogućava nam da sagledamo stanje i strukturu korisnika kod pružaoca usluga dnevnog boravka, kao i potrebe i probleme sa kojima se suočavaju.

Vrste aktivnosti u dnevnim centrima

Dnevne aktivnosti u ustanovama - dnevnim centrima za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju obuhvataju grupni rad u okviru korisničkih grupa, individualizovani rad sa korisnicima u okviru grupa, kao i individualni rad sa korisnicima na osnovu individualnog plana sa korisnikom.

Grupni rad se svakodnevno sprovodi sa korisnicima u formi radionica, interaktivnog učenja i učenja kroz igru, zavisno od afiniteta i uzrasta korisnika. Oblasti koje se u toku radionica obrađuju su: briga o sebi, poznavanje okruženja, socijalizacija, likovno i muzičko vaspitanje, razvoj govora i jezika, fizičko vaspitanje itd. Po potrebi se, tokom radionica, realizuje individualizovani rad sa pojedinim korisnicima prilagođavanjem tema radionice njihovim mogućnostima.

Aktivnosti na razvoju vještina samozaštite i pomoći najčešće su aktivnosti grupnog rada koje podrazumijevaju usvajanje vještina samostalnosti u ishrani, jednostavnije pripreme hrane, oblačenju, obuvanju, razvijanje higijenskih i drugih navika.

U nastavku su prikazani podaci (korisničke grupe do 27 godina starosti) koji se odnose na usluge koje zaposleni u dnevnim centrima pružaju korisnicima - u skladu sa njihovim uzrastom, potrebama, sposobnostima, afinitetima kao i mogućnostima u

domenu organizacije ljudskih resursa za objezbjeđivanje širokog spektra usluga, tabela br. 11.

Tabela br. 11: Korisnici usluga do 27 godina

Usluge koje korisnicima pruža dnevni centar	Broj individualnih tretmana po korisniku			Broj grupnih radionica u kojima korisnik učestvuje			Broj individualizovanih tretmana u grupi po korisniku			
	nedeljno	mjesečno	godišnje	nedeljno	mjesečno	godišnje	nedeljno	mjesečno	godišnje	
Vremenski okvir										
Podrška u ostvarivanju kontakata sa licima važnim za korisnika	81	360	3632	17	104	1036	3	12	149	
Podrška djeci u učenju	Razvoj govora i jezika	424	1652	14962	160	640	5656	159	702	7784
	Upoznavanje uže i šire sredine	252	1008	10600	178	672	7812	115	460	4984
Relaksacija i rekreacija	Muzička radionica	86	344	3288	341	1476	15196	93	376	4232
	Fizičke aktivnosti	211	736	8896	342	1488	14604	183	604	7576
Razvoj komunikacionih i drugih vještina potrebnih za život u zajednici	Kognitivne sposobnosti	401	1605	16811	140	560	6200	187	752	5984
	Socijalizacija	116	465	5139	483	1932	21216	193	749	7734
	Gruba motorika	320	1312	14140	71	284	2965	178	712	7208
	Fina motorika	273	1122	12670	52	208	2442	227	1202	8528
	Rad i okupacija	90	360	3960	216	844	9312	98	512	5440
	Senzorna stimulacija	165	659	6834	23	92	944	39	156	1472
	Problematično ponašanje	141	563	6015	37	148	1421	96	384	3894
	Seksualno ponašanje	56	224	2020	15	60	560			
Podrška u razvoju samostalnosti u donošenju odluka i preuzimanju odgovornosti	Samozastupanje	25	100	1056	14	56	515	7	29	311
	Starateljska zaštita				10	40	320			
Pomoć pri održavanju lične higijene, oblačenju i svlačenju	Njega i davanje terapije	553	2213	24235	10	40	320			
Razvoj vještina samozaštite i pomoći	Samoposlужivanje	626	2504	26140	233	916	10344	338	1355	14053
Ukupno		3.820	15.227	160.398	2.342	9.560	100.863	1.916	8.005	79.349

Od sedam vrsta usluga - tabela br. 11, koje korisnicima pružaju zaposleni u dnevnim centrima, najzastupljenija aktivnost je razvoj vještina samozaštite i pomoći, pa je za godinu dana korisnicima pruženo najviše individualnih tretmana po korisniku - 26.140 pomenutih usluga, dok je najmanje pružana usluga podrška u ostvarivanju kontakata sa licima važnim za korisnika kada je u pitanju broj individualizovanih tretmana u grupi po korisniku.

Prema podacima iz tabele br. 11, zaposleni u dnevnim centrima na godišnjem nivou korisnicima pružaju 340.610 usluga, od čega najviše, skoro polovinu, čine individualni tretmani po korisniku - 160.398 ili 47,09% ukupnog broja usluga. Broj grupnih radionica u kojima korisnici učestvuju na godišnjem nivou čine 29,61%, odnosno 100.863 usluga i 79.349 individualizovanih tretmana u grupi po korisniku ili 23,29% ukupnog broja usluga.

Kada govorimo o broju usluga na nedjeljnom nivou, zaposleni u dnevnim centrima pružili su 3.820 usluga kada su u pitanju individualni tretmani po korisnicima, 2.342 grupne radionice u kojima korisnici učestvuju i 1.916 individualizovanih tretmana u grupi po korisnicima.

Podaci o korisničkim grupama starijih od 27 godina i vrstama usluga koje koriste: podrška u ostvarivanju kontakata sa licima važnim za korisnika, relaksacija i rekreacija, razvoj komunikacionih i drugih vještina potrebnih za život u zajednici, podrška u razvoju samostalnosti u donošenju odluka i preuzimanju odgovornosti, pomoć pri održavanju lične higijene, oblačenju i svlačenju i razvoj vještina samozaštite i pomoći, prikazani su u tabeli br. 12.

Tabela br. 12: Korisnici usluga od 27 godina

Usluge koje korisnicima pruža dnevni centar		Broj individualnih tretmana po korisniku			Broj grupnih radionica u kojima korisnik učestvuje			Broj individualizovanih tretmana u grupi po korisniku		
		nedeljno	mjesečno	godišnje	nedeljno	mjesečno	godišnje	nedeljno	mjesečno	godišnje
Vremenski okvir										
Podrška u ostvarivanju kontakata sa licima važnim za korisnika										
Relaksacija i rekreacija	Muzička radionica	-	-	-	43	152	1808	20	84	924
	Fizičke aktivnosti	12	48	576	42	168	2000	4	16	176
Razvoj komunikacionih i drugih vještina potrebnih za život u zajednici	Kognitivne sposobnosti	14	56	672	8	32	384	28	116	1308
	Socijalizacija	23	109	1199	68	280	2968	20	84	924
	Gruba motorika	16	64	752	14	56	664			
	Fina	18	72	864	8	32	384	40	166	1922

	motorika									
	Rad i okupacija				52	208	2464	20	80	960
	Senzorna stimulacija	2	8	96	4	16	190	2	10	120
	Problematično ponašanje	8	12	140	7	28	336	20	88	968
	Seksualno ponašanje	1	4	44	3	12	144	-	-	-
Podrška u razvoju samostalnosti u donošenju odluka i preuzimanju odgovornosti	Samozastupanje	-	-	-	3	12	144	20	84	924
	Starateljska zaštita	-	-	-	1	4	48	-	-	-
Pomoć pri održavanju lične higijene, oblačenju i svlačenju	Njega i davanje terapije	41	164	1964						
Razvoj vještina samozaštite i pomoći	Samoposluživanje	26	104	1248	70	280	3360	60	244	2846
Ukupno		161	641	7.555	323	1.280	14.894	234	972	11.072

Prema gore prikazanoj tabeli, korisnici stariji od 27 godina, u 13 dnevnih centara, koriste oko 33.521 usluga na godišnjem nivou, od čega 7.555 individualnih tretmana po korisniku ili 22,53% ukupnog broja usluga. Najviše je realizovano grupnih radionica u kojima korisnik učestvuje - 14.894, odnosno 44.43% i 11.072 individualizovanih tretmana u grupi po korisniku ili 33,03% ukupnog broja usluga.

Najzastupljenija usluga u kategoriji starijih od 27 godina je razvoj komunikacionih i drugih vještina (socijalizacija) - 2.968 tretmana i radionica na godišnjem nivou za 13 dnevnih centara u Crnoj Gori. Najmanji broj tretmana i radionica za uslugu razvoja komunikacionih i drugih vještina (seksualno ponašanje) ukupno 44, realizovano je takođe na godišnjem nivou.

U tabeli br. 13 u nastavku prikazani su podaci o broju korisnika kojima zaposleni u dnevnim centrima pružaju usluge prevoza i ishrane korisnika, edukacije roditelja za samopomoć i pomoć svojoj djeci, slobodne i druge aktivnosti.

Tabela br. 13: Broj korisnika usluga dnevnih centara na dnevnom, nedjeljnom, mjesečnom i godišnjem nivou

Vremenski okvir	Broj korisnika usluga dnevnih centara				Ukupan broj
	Prevoz korisnika	Ishrana korisnika	Edukacija roditelja za samopomoć i pomoć svojoj djeci	Slobodne i druge aktivnosti	
Dnevno	224	232	25	70	551
Nedjeljno	971	1026	60	185	2.242
Mjesečno	3826	4064	247	728	8.865
Godišnje	42271	47441	2806	8042	100.560

U dnevnim centrima za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju sprovodi se radno okupacioni tretman po rasporedu dnevnih aktivnosti u formi radionica kojima je cilj stimulacija kreativnog izražavanja, ovladavanje tehnikama rada, poboljšavanje psihomotornih sposobnosti, usmjerenje pažnje, snalaženje u prostoru, ovladavanje vještinama potrebnim za svakodnevni život, eliminisanje nepoželjnih oblika ponašanja.

Grupni rad korisnika podrazumijeva likovne, muzičke i slobodne aktivnosti (igre na čistom vazduhu u skladu sa godišnjim dobom, društvene igre, organizovane šetnje radi upoznavanja okoline, slušanje muzike i gledanje TV-a).

U 2018. godini najčešće organizovane radionice u dnevnim centrima u Crnoj Gori su likovna, muzička i sportsko rekreativna radionica. Navedene radionice realizovane su jednom do tri puta sedmično. Radno okupaciona terapija sprovodi se do dva puta sedmično u većini dnevnih centara, korisnici se bave baštovanstvom, tehničko stolarskim, kulinarskim, kreativnim radionicama (izradom novogodišnjih i ukrasnih predmeta), povodom Osmog marta, Svjetskog dana autizma i drugih značajnih datuma.

Potrebe zaposlenih za edukacijama

Za unaprjeđenje rada u dnevnim centrima, zaposleni u ovim ustanovama predložili su brojne obuke koje su prepoznali kao korisne i značajne, kako za korisnike, tako i za stručne radnike, stručne saradnike i saradnike.

Najviše interesovanja bilo je za obuku za rad sa djecom autističnog spektra. Nazivi pojedinih predloženih obuka iz ove oblasti su: obuka za primjenu konkretnih postupaka u radu sa osobama iz autističnog spektra i sa kombinovanim smetnjama, dostignuća u svijetu u oblasti zdrave okupacije osoba sa poremećajima iz autističnog spektra, metode u radu sa djecom sa s autizmom koja imaju teže intelektualne smetnje, inkluzija djece iz spektra autizma, primijenjena analiza ponašanja (ABA metode) u radu sa djecom sa smetnjama iz spektra autizma (basic i advanced), floortime metoda u radu sa djecom sa smetnjama iz spektra autizma itd.

U tabeli br. 14 prikazani su nazivi obuka koje zaposleni u dnevnim centrima smatraju važnim za unaprjeđenje rada u ovim ustanovama.

Tabela br. 14: Potrebe zaposlenih za edukacijama

Edukacije potrebne za unaprjeđenje rada u dnevnim centrima
1. Obuke za rad sa djecom autističnog spektra
2. Obuke vezane za rad sa roditeljima i podrška porodici
3. Prevladavanje stresa na poslu i prevenciju profesionalnog izgaranja
4. Obuke za tehnike radno-okupacione terapije
5. Metode u radu sa djecom sa smetnjama u razvoju koja ispoljavaju agresivno ponašanje
6. Obuke za unaprjeđenje stručnih kompetencija osoblja zaposlenog u centrima za dnevne boravke
7. Osnovne obuke za rad sa djecom i mladima sa smetnjama u razvoju i dnevnim centrima
8. Obuke za rad sa djecom koja imaju višestruke kombinovane smetnje
9. Dostignuća u svijetu u oblasti zdrave okupacije namijenjene za osobe s invaliditetom koje imaju više od 27 godina
10. Ostvarivanje ljudskih prava osoba sa intelektualnim i mentalnim teškoćama
11. Asistivne tehnologije, pojam, primjena, upotreba i vrste
12. Obuka stručnjaka za primjenu praktičnih postupaka u cilju poboljšanja funkcionalnosti osoba sa smetnjama u razvoju
13. Obuka stručnih radnika za primjenu vještine komunikacije i samopouzdanja

14. Obuke za personalnu asistenciju
15. Obuka o razumijevanju i prepoznavanju razvojnih poremećaja i teškoća
16. Obuka o metodama rada sa korisnicima usluga
17. Pokretanje usluge Predah za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju i njihove porodice, kao i usluge stanovanje uz podršku
18. Primjena modela i testova za procjenu potreba djece i omladine sa smetnjama u razvoju i njihovih porodica
19. Škola životnih vještina
20. Muzičko - plesne igre (primjena i organizacija) u radu sa djecom i mladima sa smetnjama i teškoćama u razvoju

Uslovi rada u dnevnim centrima

Svih 13 dnevnih centara za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju opremljeni su odgovarajućom opremom i mobilijarom, odnosno sredstvima rada koja odgovaraju potrebama i sposobnostima korisnika. Većina centara ima senzornu sobu sa pratećom opremom, asistivnu tehnologiju, fizioterapeutsku opremu i sale, odnosno sobe za fizijatriju.

Dnevni centar u Nikšiću od opreme raspolaže i sa montesori materijalom, dok dnevni centri u Beranama, Ulcinju i Cetinju primjenjuju Beringerov logopedski set. U dnevnom centru u Bijeloj postoji i soba za kineziterapiju.

U dostavljenim podacima iz dnevnih centara Bijelo Polje, Herceg Novi, Rožaje i Danilovgrad o uslovima rada, ne navodi se postojanje senzornih soba. Uvođenje ove metode rada i u pomenutim dnevnim centrima bilo bi značajno za unaprjeđenje rada ustanova, stimulaciju i razvoj čula kod djece.

Primjena metoda rada u senzornim sobama pomaže pravilnom razvoju doživljaja spoljašnjeg svijeta sa ciljem stimulacije čula kod djece sa smetnjama u razvoju. Primjena ove metode utiče na kontrolu agresije i uvodi dijete u relaksaciju, postiže se napredak u koncentraciji, pažnji, komunikaciji i doprinosi boljem uključivanju u kolektivni boravak u dnevnom centru.

ZAKLJUČAK

Izveštaj o radu 13 dnevnih centara (boravaka) za djecu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Crnoj Gori odnosi se na period od 1. januara do 31. decembra 2018. godine i predstavlja prvi sintetizovani izveštaj o radu ovih ustanova.

Funkcionisanje dnevnih centara, odnosno boravaka i pružanje usluga doprinosi zaštiti, promociji i unaprjeđenju prava djece i mladih sa smetnjama u razvoju, njihovoj socijalizaciji i integraciji u zajednicu, edukaciji i osposobljavanju za što veću samostalnost u dnevnim aktivnostima zavisno od očuvanih sposobnosti korisnika. Osim doprinosa integraciji djece u zajednicu, rad ovih ustanova doveo je i do većeg stepena socijalne integracije porodice - uključivanjem roditelja na tržište rada i generalno boljem funkcionisanje porodice.

Usluge koje se pružaju u dnevnim centrima preveniraju institucionalizaciju koja je ranije bila zastupljena i podržavaju ostanak djece u porodici. Tokom osmočasovnog boravka u dnevnim centrima, djeca razvijaju i unaprjeđuju vještine važne za svakodnevni život u skladu sa njihovim potrebama i sposobnostima, omogućavajući njihovim roditeljima da rade i bave se drugim aktivnostima.

Povećanje broja korisnika u dnevnim centrima, utiče na broj i strukturu zaposlenih u ovim ustanovama i ispunjavanje uslova propisanih Pravilnikom o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici. Pružalac usluge, prema pravilniku, treba da ima dva stručna radnika i jednog saradnika na svakih 10 korisnika. Analizirajući podatke dostavljene iz dnevnih centara, evidentno je da postoji potreba za povećanjem broja stručnih radnika i saradnika kod pružaoca usluga, ali i da je u pojedinim ustanovama broj stručnih radnika veći u odnosu na broj korisnika.

Radi unaprjeđenja rada u ovim ustanovama, zaposleni u dnevnim centrima izrazili su potrebu za stručnim usavršavanjem i velikim brojem obuka koje su uglavnom potrebne radi neposrednog rada sa korisnicima.

Pravo na korišćenje usluge dnevnog boravka imaju djeca i omladina sa razvojnim smetnjama uzrasta do 27 godina koji imaju potrebu za dnevnom brigom, nadzorom i podrškom u održavanju i razvijanju potencijala na način koji ne ometa njihovo školovanje.

